

Muшту

Müslüman Arnavutluk'un Sesi

www.muslimanarnavutluk.com

1 Mayıs 2009 Cuma – Sayı:44

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Merhaba derken,

Müslüman Arnavutluk'un Sesi Muшту ve Müslüman Arnavutluk sitesi 44.sayısında birinci yılını doldurmanın sevincini paylaşıyor sizlerle.

Müslüman Arnavutluk ideali Arnavutları Müslüman olarak kabul etmenin ötesinde Arnavutluk toprağına da Müslümanlara ait gören bir anlayışı ifade ediyor bizler için. Tarihi Arnavutluk içindeki diğer etnik kökenleri ve dini varlığı inkar etmeden, onların haklarını da garanti altına alacak bir yapılanmayı teklif ediyor ve bunun yüklenicisi olarak da Müslümanları gösteriyor, bu fikir. Her renkten ve dilden Müslümanlar...

Bir yıl boyunca dillendirmeye çalıştığımızı takip ettiğiniz için hepimize teşekkür ediyoruz. Öte yandan Müslüman Arnavutluk fikrinden ürkererek sitemize yönelik sansür uygulamasını şiddetle devam ettiren salt Türk ve salt Arnavut milliyetçiliği sevdası ile yanıp tutuşan bazı grupları da esefle kınıyoruz. Tüm dostlarımız sevinmeli: Emin adımlarla ilerliyoruz...

Selam ile...

PESË KËSHILLA

Nëse kanë vepruar me pasaktësi
Ti mos u bën të tjerëve padrejtësi.

Nëse të ka tradhëtuar ndonjëri
Ti mos tradhëto askend, asnjëri.

Nëse të kanë quajtur rrenacak
Ti mos u bën i egër, shtazërak.

Nëse të kanë lavdëruar
Ti mos u bën i ngazëlluar.

Nëse të kanë kritikuar
Ti mos u bën i shqetësuar....

Imam Muhammed El-Bakır
(676-733)

Përktheu nga anglishtja:
Mexhid YVEJSI, Gjakovë

236. Nuk është mekat për ju nëse i lëshoni gratë pa pasur kontakt (marrtesë) me to une para se t'u caktoni atyre ndonjë caktim (kurorë-nikah), po pajisni ato (me ndonjë pajisje), pasaniku sipas mundësisë së tij dhe i varfëri sipas mundësisë së tij. Një pajisje e zakonshme është obligim për bëmirësit.

237. E nëse i lëshoni ato para se të kontaktoni, por u keni pas caktuar atyre një caktim (kurorës), atëherë duhet t'u jepni gjysmën e asaj që e keni caktuar, përveç nëse ju falin ose ju falë ai në duart e të cilit është lidhja e kurorës. E të falni (burra ose gra) është më afër devotshmërisë, e mos e harroni bamirësinë ndërmjet jush. Vërtetë, All-llahu sheh atë që veproni.

238. Vazhdoni rregullisht namazet (faljet), e edhe atë namazin e mesëm, dhe ndaj All-llahut të jeni respektues (në namaze).

239. E nëse këni frikë (nga armiku), atëherë fauni duke ecur ose duke kaluar, por kur të jeni të siguar, përkujtoni (me namaz) All-llahun ashtu si u mësoi Ai për atë që ju nuk dinit.

240. Ata që vdesin nga mesi i juaj dhe lënë pas vete gra, le të testamentojnë (lënë porosi) për gratë e tyre, furnizimin për një vjet, duke mos i nxjerrë prej shtëpisë. E nëse (me dëshirën e vet) dalin, nuk është mekat për ju për atë punë të lejueshme që bëjnë ato me vetveten. All-llahu është më i fuqishmi, më i dituri.

241. Për të devotshmit është obligim që edhe për gratë e lëshuara të bëjnë një furnizim të zakonshëm.

242. Kështu, që t'i kuptoni, All-llahu ua shpjegon argumentet e veta.

243. A nuk di për ata, të cilët nga frika prej vdekjes u larguan prej atëdheut të vet, e të cilët ishin me mijëra, e All-llahu atyre u tha: “Vdisni!” (ata vdiqën) Pastaj i ngjalli. All-llahu është shumë bamirës për njerëz, por shumica e njerëzve nuk janë mirënjohës.

Hüsamedin Abazi

Örgütlenmede Gençliğin Rolü

Kosova Akea Yardım Derneği Başkanı
İngilizce'den çeviren: Adnan Demir

Gençler örgütlenmenin öneminin farkındalar mı?

Günümüzde gönüllülük, toplumsallaşmanın en temel ayaklarından biri hâline geliyor ve toplumdaki vatandaşlar arasındaki sosyal bağları büyük ölçüde güçlendiriyor. Tarih boyunca gönüllülük, tüm insan gruplarında iyi niyetle bağlantılı bir insani eylem olmuştur. Bununla birlikte, şekli ve içeriği dönemden döneme ve toplumdan topluma değişiklik göstermiştir.

Kosova gerçekliği bağlamında, gençlerin örgütlenmeye katılımının şu iki şekilde olması gerektiğine inanıyoruz: Birincisi; sadece acil durumlarda bireyin gerçekleştirdiği bir dizi program ve proje şeklinde bireysel çalışma. Bu tür projelerin tamamı herhangi bir şahsi fayda beklemeden insani amaçlarla gerçekleştirilir.

İkincisi; bir felaket sonucu oluşan zorunluluktan veya bireysel fedakârlıktan değil plan, örgütlenme ve düşünme sonucu ortaya çıkan çalışma şeklidir. Bu tür çalışmada gönüllü organizasyonunun üyeleri örgüt için maddi fayda beklemezler, çalışmalarının ahlaki ve

sosyal faydaları ile insani ve ahlaki amacının farkındadırlar. Maalesef, bu tür organizasyonlarda, ikinci tür çalışma yaygın olmayıp bu yapılarda yer alan gençlerin sayısı çok azdır.

Kosova STK İrtibat Ofisi istatistiklerine göre, Kosova savaşından sonra ülkede farklı projeler gerçekleştiren toplam 4000 organizasyon bulunmaktadır.

Bu organizasyonlar ekonomik gelişme, eğitim, insan hakları bilinci, insan kaynakları gelişimi ve diğer alanlarda doğrudan veya dolaylı olarak Kosova toplumunun gelişimine katkıda bulunmaktadır. Burada söylediklerimizi desteklemek için şunu ilave edebiliriz; gençler örgütlenmenin önemini bilincindeler, fakat bu bilinç yeterli düzeyde değildir. Tüm devlet kurumlarını gençlerin sağlıklı sosyalleşmesi süreci ile okuldaki eğitimlerine dâhil ederek, okul müfredatına gönüllü organizasyonlarında sosyal çalışmalar yapmanın önemini anlatan dersler ekleyerek ve bu organizasyonları sivil toplumda çalışmaya istekli gençlerin profesyonel yeteneklerini geliştirecek şekilde yönlendirerek gençler arasında örgütlenme bilincini yükseltebiliriz. Medya da gençleri sosyal çalışmanın önemi konusunda bilinçlendirmede önemli bir rol oynayabilir.

STK'ların faaliyetlerinde gençlerin rolü

Gönüllü organizasyonlarındaki her çalışmanın başarısı gençlerin gayretine bağlıdır. Çünkü gençler, toplumdaki sorunları çözme noktasında daha hassas ve isteklidirler; bu yüzden çalışmalarında daha üretkendirler. Gençlerin önemli değişimlerin öncüleri olduğuna inanıyoruz. Gençler, günlük hayatlarını doğrudan etkileyen kalkınma faaliyetlerinin planlanması, geliştirilmesi ve uygulanmasında etkin rol oynamalıdır.

Gelecek nesiller dâhil, gençlerin bugün karşı karşıya olduğu pek çok sorun vardır.

Bu sorunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: gençlik programları için yetersiz kaynaklar, sosyal eşitsizlik, ekonomik şartlar ve gergin siyaset, cinsiyet ayrımcılığı, gençler arasındaki yüksek işsizlik oranı, silahlı çatışmalar, yetersiz barınma olanakları, yetersiz beslenme ve açlık, ailenin rolündeki değişimler ile eğitim alanındaki eşit olmayan şartlar. STK'lar, programları aracılığıyla gençlerin bağlılığını kazanabilir ve bu sorunların çözümüne ciddi şekilde katkı sağlayabilir.

Gençleri STK'ların faaliyetlerine katmanın önemi

Dünyanın yeni sosyal gerçekliğinde gençler, toplumsal gelişmenin önemli bir parçasını ve özgür bir çevre oluşumu ve demokratik değerlerin yerleşmesine imkân sağlayan toplumdaki siyasal, ekonomik ve sosyal reformların arkasındaki destekleyici kuvveti temsil ederler.

Kosova'da nüfusun yarısından fazlasını gençler oluşturuyor ve bu da ülkemize bölgedeki diğer ülkelere oranla bir avantaj sağlıyor. Diğer ülkelere nazaran bizim toplumumuzun gençliği daha marjinaldir; bununla beraber devlet kurumlarının gençlerin artan örgütlenme kapasitelerine yatırımını ile gençlere sağlanan eğitim kalitesi yüksek düzeyde olmamıştır.

Kosova'da gençlerin karar alma sürecine katılımı sembolik olmaktan öteye geçememiştir. Fikir ve tavsiyeleri,

uygulama aşamasında dikkate alınmamıştır. Tüm bunlar, gençlerin toplumda görmek istedikleri değişimleri gerçekleştirme noktasında özgüvenlerini fazlasıyla kırmıştır. Kosova STK'larının, gençlerin hem devlet hem de toplumdaki tüm hayati aşamalarında esas rolü alacağı bilinçli toplumu oluşturmada ciddi sorunlarla karşılaşacağı aşikârdır.

Kosova'da gençlerin karşılaştığı en büyük sorunlar: işsizlik, eğitim ve karar alma süreçlerine etkin katılımın sağlanamamasıdır.

İşsizlik, bugünkü Kosova'da en büyük sosyal sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan gençler, bu durumdan en çok etkilenen kesim. Kosova'daki işsizliğin artmasında eski Yugoslavya'da yaşanan savaşlar, 90'lı yıllardan sonra yaşanan kanun ihlalleri ve ayrımcı kanunlar, savaş sırasında ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler ile devletleşme sürecinde ortaya çıkan temelsiz durum gibi geçmişe ait sebepler sayılabilir. Gençlerin çeşitli gençlik faaliyetleri ile organizasyonlarına katılımı, Kosova gençlerinin karşılaştığı sorunları çözmeye yardımcı olacaktır.

Gençler sivil toplum faaliyetlerine nasıl dâhil edilebilir?

Gençlerin gönüllü organizasyonlarına katılımıyla ilgili mevcut sorunların kaynağı, genç nüfusun çoğunluğunu temsil etmeyen yerel ve

ulusal gençlik örgütleridir. Gençlerin STK'ların programlarına katılımı, onlara kendilerinin toplumsal sistemin bir parçası olduğu hissini verecek düzeyde değildir.

Genç insanlar, devlet kurumlarının kendileriyle ilgilenmesini ve sorunlarını çözmesini bekliyor. Devlet kurumlarının toplumun genç kesimiyle ilgili yeterince endişelenmediği gerçeği inkâr edilemez. Gençlerin temel endişeleri eğitim sistemi, yetersiz iş imkânı, düşük hayat standartları ve yetersiz toplumsal destektir.

Bu alanlardaki değişim sadece sivil toplum programlarıyla gerçekleşmez, sorunların çözümü için aynı zamanda devlet düzeyinde gençlik politikaları gerektiren radikal değişim ve reformlar da gereklidir.

Kosova'da devlet düzeyinde sistematik ve kurumsal bir gençlik siyaseti mevcut değildir. Ülkede gençlik siyaseti geliştirecek ve gerçekleştirecek gerekli yapılar ve kapasite de bulunmamaktadır. Burada, gençlerin gençlik faaliyetlerine katılımına yardımcı olacak görüşlere değineceğiz.

Her şeyden önce atılması gereken en önemli adım, gençleri başta istihdam ve eğitim gibi alanlarda harekete geçirecek detaylı bir yasal çerçevenin oluşturulmasıdır. Çözülmesi gereken bir diğer önemli sorun da eğitim kalitesinin iyileştirilmesi ve gençleri pratik çalışmaya hazırlamak için gerekli olan eğitim reformlarının bir an önce hazırlanmasıdır.

Gençlik Örgütü, gençlik programları için öz ve açık bir strateji hazırlamalıdır. Örgüt, programlarının ne kadar önemli olduğunu gençlere anlatmak için daha çok çalışmalı ve daha etkili bir yol olarak okullar ve üniversitelerden destek istemelidir.

STK'lar arasındaki iş birliği ve ortak programlar da gençlerin bu çalışmalara ilgi duymalarında büyük öneme sahiptir. Özellikle farklı ülkelere mensup STK'lar arasında ortak projeler yürütmek için de bu tür iş birliklerinin oluşturulması oldukça önemlidir.

Bir başka metot da tüm kurumları, gençlik örgütlerini, bağışçıları, medya ve diğer toplulukları içerecek sportif etkinliklerin teşvik edilmesi olabilir. Sportif faaliyetler herkese açık olmalı ve gençlerin başka etkinliklere katılımını da sağlamalıdır.

Behlül Metin

KEŞFEDİLMİYİ BEKLEYEN BİR ÜLKE ARNAVUTLUK

Arnavutluk yıllarca dış dünyaya kapalı bir ülke olarak kalmıştır. 1990'dan sonra sosyalist rejimin değişmesiyle yavaş yavaş kendine gelmeye ve dünyaya açılmaya başlamıştır. Arnavutluk'un başkenti Tiran'a ayak bastığınızda baş döndürücü bir trafikle karşılaşıyorsunuz. 1990'a kadar özel araç kullanımının olmadığı Tiran'da sınırlı sayıda otomobil varken bugün 150 bini kayıtlı olmak üzere 250 bin aracın caddeleri doldurduğunu görüyoruz. Şehrin 1 milyonluk nüfusu ile araç sayısının orantısız olduğunu fark ediyorsunuz. Bunun sebeplerinden biri de son model lüks arabaları 2-3 bin dolar gibi paralara alabilmeniz.

Tiran'ın göbeğindeki İskender Bey heykeli, Ethem Bey Camii ve saat kulesi, adeta ülkenin sembolü durumunda. Saat kulesi ve cami Osmanlı'dan yadigar. İskender Bey heykelini gördüğümüzde "kim" olduğunu merak ediyor ve öğrenmeye çalışıyoruz. Bu heykel komünist dönemde Osmanlı ve Türkiye karşıtları tarafından diktirilmiş. Yaklaşık % 75'i Müslüman olan Arnavutluk halkının inancı ile uyuşmayan bir insan olan İskender Bey'in bundan 500 yıl önce Osmanlı'ya baş kaldıran ve 25 yıl boyunca direnen bir Hristiyan olduğunu öğreniyorsunuz.

İskender Bey heykeli ve Ethem Paşa Camii

Arnavutluk'taki 500 yıl süren Osmanlı egemenliğini ve Türk halkıyla olan kültürel bağına içine sindiremeyen dış güçler ve komünist rejim Arnavutluk halkının tarihi misyonu ve kültürel dokusuyla hiç bağdaşmayan bu insanın heykelini toplumu dönüştürmenin bir aracı olarak dikmiş. Bunun gibi bir örnek de Rahibe Terasa. Uçaktan indiğiniz hava limanına Nene Terasa'nın adının verildiğini görüyor ve çıkışta bu rahibenin heykeliyle karşılaşıyorsunuz. Halbuki Rahibe Terasa Makedonyalı bir rahibe ve tüm hayatı boyunca Arnavutluk'a bir kez gelmiş. Bu günlerde nüfus cüzdanlarına da Nene Terasa'nın resminin konulması gündemde. Anlaşılan o ki, Arnavutluk halkı Batı Dünyası tarafından suni bir şekilde kimlik değiştirilmeye zorlanıyor.

Tiran'ın Kuruluşu Ve Süleyman Paşa

Arnavutluk'un başkenti Tiran varlığını Osmanlı'ya borçlu. Osmanlı egemenliği sırasında İşkodra vilayetinin

Draç Sancağı'nda bir kaza merkezi olan Tiran, 17. yüzyıla kadar küçük bir köymüş. İşkodra Valisi Süleyman Paşa zamanında buranın bir şehir olmasına karar veriliyor. Paşa, şehre iki cami ve külliye yaptırıyor. Sonradan Tiran şehri gelişiyor. Ne yazık ki, savaş sırasında yıkılan bu külliye onarılmamış. Yeri de satılmış ve bu gün bu yere 28 katlı bir iş merkezi yapılıyor.

Süleyman paşa külliyesinden geriye kalan tek hatıra türbe.

Ethem Bey Camii

Merkezdeki Ethem Bey Cami 18. yüzyılda yapılmış. Ethem Bey'in ömrü camiyi yaptırmaya yetmemiş ve vefatından sonra çocukları tamamlamış. Caminin giriş kapısının sağ tarafında Ethem Bey'in, sol tarafında hanımının kabri var. Tiran'da Enver Hoxha iş başına gelmeden evvel 27 olan cami sayısı yıktırılarak 7'ye düşürülmüş. Kalanlar da müze gibi farklı amaçlarla kullanılmış. Ethem Bey camisi de yıktırılmadan ayakta kalan Osmanlı eserlerinden. Cami, 1990'a kadar müze olarak kullanılıyormuş.

Opera binası

Tiran'ın "Taksim"i diyebileceğimiz merkezindeki sembolik mimari yapıtlardan biri de Tiran Opera Merkezi. Bu yapıta baktığımızda komünist rejimin kültür ve sanata çok değer verdiğini düşünebilirsiniz. Fakat en acımasız kültür katliamı Enver Hoxha zamanında yaşanmış. Dünyadaki tek ateist devlet olarak ilan edilen bu dönemde Tiran'daki tarihi cami ve kiliseler tarihi özelliklerine bakılmaksızın yıkılmış.

Beton Papatyalar Ülkesi

Her ülkenin kendini simgeleyen bir özelliği / eseri vardır. Arnavutluk'un simgesi de, ülkenin her yerine 200-300 metre arayla yayılmış bunker denilen beton papatyalar. Rusya'ya ve Komünist Blok'a kapılarını kapayan Enver Hoxha Batı'nın olası bir saldırısına karşı şu an sayılarını kimsenin bilmediği bunkerlerle donatmış ülkeyi. Bunun için yaklaşık 5 milyar dolar harcanmış ki, bu Arnavutluk için müthiş bir rakam. Bu parayla ülkenin tüm yolları yapılabilirmiş.

Arnavutluk'un beton papatyaları bunkerler

Bunkerlerin özelliği tek kişilikten çok kişiliğe kadar değişik boyutlarda olması ve topun işlememesi. Enver Hoxha, bunkerleri yapan ve sağlamlığına garanti veren mühendisleri bunların içine koyup sonra da top ateşine ve uçaklardan atılan bombalara maruz bırakarak test etmiş. Şu an halkın başına bela olan bu sığınakların her biri 1.5 ton demir ve tonlarca beton

taşıyor. Kırıp imha etme işini yapan şirketler bu iş için 700 dolar para alıyorlar. Arazinize bir bina yaparsanız projenizi engelleyen bunkerleri ortadan kaldırmak için bu parayı vermek zorunda kalıyorsunuz.

Osmanlı Şehri Elbasan

Osmanlı'nın Arnavutluk topraklarında il ayak bastığı şehir Elbasan. Bu özeliğinden dolayı da Elbasan denmiş ve adı Türkçe olarak hala günümüzde devam ediyor. Fakat Osmanlı eserleri kötü vaziyette.

Elbasan'dan bir görünüm

Yıkılmış minaresi ile harabe halinde olan Nazareşa Camii, Arnavutluk'ta görmeye alıştığımız, Osmanlı eserlerinin sahihsizliğini gösteren manzaradan pek farklı değil. Osmanlı tarafından yapılan Elbasan Kalesi ve kalenin içerisinde yer alan, 1492 yılında yapılmış Kral Camii ise Arnavutluk'ta ayakta kalabilen nadir eserler arasında. Yuvarlak kiremitli evleri ile Elbasan, Osmanlı'dan kalma durumunu kısmen korumuş bir Anadolu kasabası görünümünde.

Nazareşa Camii

Arnavutluk'un Safranbolu'su Berat Şehri

Berat şehri Arnavutlukta mutlaka görülmesi gereken otantik mekanlardan birisi. Osmanlı'dan kalma yapısı pek bozulmamış ve şehir betonlaşmamış. Berat bozulmamış mimari yapısı ile tarih mirası olarak koruma altına alınması gereken şehirlerden. Berat'ta karşılaştığımız Arnavutlarla konuşuyoruz. Bu insanlar kendilerini Türk olarak tanımlıyorlar. Aslında etnik anlamda Türk değiller. Fakat Türklerin getirdiği dine, İslam'a, tabi olan anlamında, dini bir anlam yükleyerek kendilerine Türk diyorlar.

Berat'tan bir görünüm

Berat kalesi tüm heybetiyle şehrin tepesinde duruyor. Kaleden şehri ayrıntılarıyla gözlemliyor, şehrin güzelliğine şahit oluyorsunuz. Kale içinde yer alan köşkü Enver Hoxha dinlenme amacıyla kullanırmış. Yine, kale içinde bulunan TV yansıtıcılarının yanına

TRT'nin yayınlarını yansıtmak için de yansıtıcı konulmuşsa da bunların kablolarının Hıristiyanlar tarafından kesildiğini öğreniyoruz. Arnavutluk halkının Türklerle irtibatının kesilmeye çalışıldığı açıkça anlaşılıyor.

Berat Kalesi'ndeki cami

Berat Kalesi'ni bize bağlayan bir diğer eser de 2.Beyazıt zamanında yapılan cami. Bu camiden geriye kalan tek şeyin yarım bir minare olduğunu da maalesef söylemek zorundayız. Kalede satış yapan bir kadın Türk olduğumu anlayınca diyor ki: "Bu camiyi sizin atalarınız yaptı, fakat şimdi siz tamir bile etmiyorsunuz, harap vaziyette, yıkılıp gidecek, herkes buraya geliyor ve eseri bu şekilde görüyor, bu sizin ayıbınız neden tamir ettirmiyorsunuz?"

Tika Ve Arnavutluk'taki Faaliyetleri

Bu satıcı bayanın bahsettiği işleri yapmak üzere Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi isminin kısaltılmış hali) ismi ile maruf bir kuruluş var. Şu anda 27 ülkede faaliyette bulunuyor. Tiran'da da bürosu bulunan TİKA'da görevli Dr. Murat Akarsu'yu ziyaret ediyoruz. Kendisi bizi sıcak bir ilgiyle karşılıyor. Aslında Arnavutluk'ta bir çok Osmanlı eseri yıkılmış, yok olmuş, bir kısmı da yıkılıp yok olmak üzere. Berat kalesindeki camiyi ve satıcı bayanın konuşmalarını aktarıyorum. Kendisi de Berat'taki

Osmanlı eserlerinin korunması için defalarca Berat'a gittiğini ve şu an bu şehir için 4 tane proje hazırlandığını, projelerden birisinin de bu eserin tadili olduğunu söylüyor. Tabii resmi yollarla ödenek çıkması vs, bunlar uzun zaman alan işler. Keşke bir sponsor çıksa da bu eseri kendi imkanları ile tamir etse. Bu iş için öyle büyük paralar da harcamaya gerek yok.

TİKA Arnavutluk halkıyla olan tarihi bağlarımızı yeniden canlandırmak için çeşitli faaliyetlerde bulunuyor. Türkçe kursları açmış, eski okulları onarmış. Bu ülkede Yunanistan'ın ve İtalya'nın büyük faaliyetleri var. Fakat sanırım en çok çalışması gereken tarihi bağları sebebiyle Türkiye.

Tika'nın faaliyetlerinden bir örnek

İşkodra Osmanlı Sancağı

Arnavutluk Cumhuriyeti'nin en eski yerleşim merkezlerinden biri olan İşkodra aynı zamanda ülkenin kuzey kesiminin en önemli sanayi ve kültür merkezi.

İşkodra'dan bir görünüm

İşkodra, Fatih Sultan Mehmet zamanında, 1479 tarihinde, Osmanlı topraklarına katılıyor. 19. asırda vilayet merkezi olan İşkodra Balkan Savaşı sırasında Osmanlıların elinden çıkıyor. 1913 yılında şehir Arnavutluk devletine bırakılıyor. İşkodra Osmanlı'nın bölgede en son terk ettiği yer olma özelliğine sahip.

İşkodra'nın en önemli tarihi eseri İşkodra Kalesi (Rozafa) içindeki Sultan Fatih Camii, diyebiliriz. O da yıkılmak üzere olan bir harabe halinde. "Bu mimari eserin ilk hali bir kiliseydi" denilerek cami tekrar kiliseye çevrilmeye çalışılmış. Halkın buna tepki göstermesi üzerine bu girişim başarılı olamamış. Her yerde olduğu gibi burada da Osmanlı'dan kalan tüm mimari eserlere topyekün bir saldırı söz konusu. Komünist yönetim şehirdeki bir tek cami dışında tüm tarihi camileri yıkarak burada da bir tarih katliamı yapmış. Osmanlı yadigarı bu mimari eserlere bir an evvel sahip çıkılması gerekiyor.

Sultan Fatih Camii

İşkodra'da gezerken Türk dostu bir yaygın organı ile karşılaşılıyor: Besimtari aylık mecmuası. Selim Gokaj tarafından çıkartılmakta olan bu aylık mini gazeteyi inceliyorum. Sanki Türkiye medyasından bir parça. Komünist rejim ne kadar Türkiye düşmanlığı pompaladıysa derginin editörü Selim Gokaj "bunun faydalı olmadığını söylüyor ve her ailenin mutlaka Türklerle soy bağı olduğunu" ifade ediyor. Sonra çıkardığı dergideki bir yazıyı gösteriyor. Yazının konusu soyadları "Bayraktari" olanların Osmanlı'nın torunları olduğu hakkında.

Anadolu'dan buraya gelip yerleşmiş sonra da yöre halkına karışmış. Çok tanınmış bir şarkıcılarının ismi "Nexhat Osmani" Türklerle kan bağı olan veya olmasa da kendini öyle hisseden bu şekilde bir çok Arnavut var.

Gazeta Besimtari'nin bir sayfası

Arnavutluk % 75'i Müslüman, % 25'i Hıristiyan bir ülke. Fakat halkın % 95'i etnik anlamda Arnavut kökenli. Etnik olarak kendilerini "Shqiptar" (Kartaloğlu anlamına geldiği söyleniyor. Ülkenin kendi dilindeki adı olan Shqiperia da Kartallar Ülkesi, demekmiş) olarak tanımlamalarına karşın Müslüman Arnavutların kendilerini Hıristiyan Arnavutlardan ayırt etmek için "ben Türk'üm" demeleri doğrusu bize ilginç geliyor. Ama bahsettiğim gibi, bunu "Türk" kelimesine dini bir anlam yükleyerek yapıyorlar.

Arnavut Halkının Türkiye'ye Bakışı

Arnavutluk şu an kimliğini oluşturamamış bir ülke durumunda. Geçmişteki bağlarıyla Batı Dünyası arasında kendine bir yer edinmeye çalışıyor. Hıristiyan Arnavutlar ve komünist rejimden kalan bürokratlar Osmanlı'yı ve Türkiye'yi kötü gösterme çabası içinde. Fakat Arnavutluk halkının belli bir kesiminde tarihten gelen bağları sebebiyle Türklere karşı sevgi dolu bir bakış açısı var. Türkiye'yi bir baba gibi

görmeseler de, en azından bir ağabey olarak görüyor veya görmek istiyorlar. Fakat bu noktada Türkiye'nin büyük ihmallerinin olduğu söylenebilir. Komünist rejim döneminden kalma ders kitaplarında Osmanlı'yı zorba ve işgalci olarak gösteren metinler hala çocuklara okutuluyor. Türkiye'nin bu konuda ricaları olsa da hala uygulamaya geçilmemiş.

Arnavut halkında Türk çayı (ve genel olarak her türlü siyah çay) içme adeti yok. Türk çayı yerine kahve ve nescafe içiyorlar. Türk şirketlerinden ENKA'nın yürüttüğü yol projesi sebebiyle Tiran'da bulunan Türklere, Türk çayı satılan tek kafenin yerini öğreniyorum. Burası otantik bir mekan, sanki Anadolu'nun bir köy evinde konaklıyorsunuz gibi. Kafenin girişinde bir kısmı da Türkçe olan birçok kitap görüyoruz. Sonradan öğreniyoruz ki, burası entelektüellerin, felsefe meraklılarının uğrak yeri olan bir mekanmış. Adı Selviya Kültürel Aksiyon. Türkçe selvi kelimesinden geliyor. Burada Arnavutluk'un milli şairlerinden Ervin Hatibi ile tanışıyoruz. Devlet tarafından milli şair olarak kabul edilmiş, şiirleri ders kitaplarına alınmış. Kitapları devlet tarafından bastırılıyor.

Sohbete başlarken ilginç bir açıklamayla karşılaşıyoruz: "Ben Türküm atalarım Arnavutluk'a Kastamonu'dan gelmiş." Ne var ki Hatibi ve ailesi Türkçe bilmiyorlar. Bir yandan çay içerken diğer yandan koyu bir muhabbete dalıyoruz. Hatibi, Osmanlı, Türkiye ve Türk hayranı bir insan. Zaman zaman televizyon programlarına, açık oturumlara katıldığını ve Türkiye ile Osmanlı karşıtlarını nasıl alt ettiğini anlatıyor. Kapalı kutu olarak bilinen bu ülkede bizleri bu kadar çok seven insanların bulunacağını hiç tahmin etmemiştim, fakat bu yakınlık ve ilgi beni sevindiriyor.

Tiran'da Türkiye'nin ticari ataşeliği mevcut. Fakat şu var ki, hiçbir zaman için oradaki resmi görevli bu ülke vatandaşı

kadar ülkenin durumu hakkında bilgi sahibi olamaz. Arnavutluk'ta ne gibi problemlerle karşılaşabilirsiniz? Başta dil problemi var. Orta yaş grubu ve iş hayatına hakim kesim yaygın yabancı dilleri bilmiyor. Onlarla tercüman aracılığıyla Arnavutça diyalog kurmak durumundasınız. Yabancı dil bilmeyişlerinin sebebi de çok ilginç. Enver Hoxha, yabancı dil öğrenir de olur ya dış alemle diyalog kurarlar endişesi ile okullarda yabancı dil eğitimini yasaklamış. Günlük hayat sabah saat 7 de başlıyor. Daha hava aydınlanmadan herkes ayakta. Sebebi de yine Enver Hoxha zamanından kalma bir alışkanlık. Olur ya, dış saldırı vuku bulursa, savunmak için ülkeyi kışlaya çevirip asker bir millet yaratmayı amaçlayan Enver Hoxha sabah saat 6 da her gün 1 saatlik spor yapmayı tüm halka mecburi tutmuş. Senelerce halka paranoyalar çerçevesinde Batı ve Amerikan düşmanlığı aşılansın.

Tüm bu baskılar halkın canına yetmiş olacak ki, sosyalist rejim çöktükten sonra halkta Enver Hoxha'nın mirasını temizlemek için büyük bir çaba sarf ediyor. Mimari yapılara kadar sosyalist rejimden arta kalan her şeyi yıkmış. İlginçtir ki inşaatlarda evlerde resmi belediye binalarında dahi Amerikan bayrağı sallanıyor. Bu durumu çok garipsediğim için sorduğum bir Arnavut, "bunun Arnavut halkıyla, Amerikanın dostluğunu simgelediğini" söylüyor. Fakat bana kalsa temelinde yatan asıl psikolojik sebep; baskıya, anlamsız yasaklara maruz kalan bu halkın Amerika'yı bir özgürlükler abidesi olarak görmesi.

Arnavutluk'ta karşılaşacağınız diğer bir problem de, pasaportunuzda Batı ülkelerin vizesi yoksa, yeniyse ve ilk defa Arnavutluk'a giriş yapıyorsanız hava limanından geri çevrilme ihtimaliniz. Bunun sebebi de İtalya yoluyla Batı'ya iltica edenlerin Arnavutluk'u bir geçiş üssü olarak kullanması ve bunda da Türkiye'nin önemli bir rol oynaması. Bu durumda

Arnavutluk'a giriş yapabilmek için bir Arnavut'u kefil göstermeniz gerekiyor.

Arnavutluk Türk Girişimciler Derneği

Arnavutluk gezimiz sırasında Türkiye'den buraya gelip yerleşmiş genç bir iş adamı olan Fadıl Koyun'a tesadüf ediyoruz. Kendisi Adıyamanlı olup 1997'de İstanbul'a, 1999'da da Arnavut bir bayanla evlenip Tiran'a yerleşiyor. 200 işçinin çalıştığı atölyesinde halen triko üzerine faaliyet gösteriyor. Fadıl Koyun aynı zamanda "Arnavutluk Türk Girişimciler Derneği" başkanı. "Neden Arnavutluk ?" sorusuna, Laleli'de çalışırken de Arnavutluk'tan gelen müşterileri olduğunu fakat, ortaokulda bir öğretmeninin, "Arnavutluk Avrupa'nın kapısıdır" sözünü hiç unutmadığı, cevabını veriyor.

Burada yatırım için ortamın nasıl olduğunu soruyorum. "Türkiyeli iş adamlarına yatırım yapmalarını tavsiye ederim, işçilik 130 –150 USD arasında, dışardan gelen mallara gümrük % 5, nakliye de % 3 civarında, bir mal için bunlar ortadan kalktığında fazladan oluşan % 8'in dahi iyi bir kar marjı sağlıyor" diyor. Ve ekliyor; "Aynı zamanda Arnavutluk'un Karadağ, Kosova, Makedonya ile gümrüksüz satış anlaşması var ki bu da toplam 15 milyonluk bir Pazar yapar, kısa bir süre sonra Arnavutluk AB'ye de girecek"

Arnavutluk'ta inşaat ve tarım ürünlerini işleme dışında sanayi namına hiçbir şey yok, her şey dışardan geliyor. Ülkede en büyük problemlerden biri de elektrik kesintisi. Günde 6 saat elektrik kesiliyor. Fakat sanayi kuruluşları anlaşma yaptılar mı kesintisiz elektrik alabiliyorlar.

Ülkenin bu durumunu Yunan ve İtalyan iş adamları keşfetmiş fakat Türk iş adamları için bunları söyleyebilmek mümkün değil. Türk Girişimciler Derneği başkanı Fadıl Koyun, Türk iş adamlarını bu ülkeye yatırım yapmaya davet ediyor.

2008 yılında Arnavutlukta "Türkiye İhrac Ürünleri Fuarı" düzenlenecekti. Fadıl Bey, bu fuara Türk firmalarını katılmaya davet ediyor ve konu ile ilgili olarak kendisi ile irtibat kurulabileceğini söylüyor.

Mail: fadkom@hotmail.com

Görebildiğim kadarıyla inşaat sektörü bayağı faal. İnşaat sektörüne yönelik malzeme ve iş makineleri yedek aksamı verilebilir. Yine çok sayıda araç var ve bu otomotiv parçaları ihrac edilebileceği veya orada üretilebileceğini akla getiriyor. Hava limanında karşılaştığım bir Arnavut tüccar Dubai'den teker getirdiğini söylüyor, daha araştırılsa başka sahalarda çıkabilir. Arnavutluk'ta görebildiklerim bunlar. Konuyla ilgi soruları olanlar bana, oring_profil@hotmail elektronik posta adresinden ulaşabilirler.

Yıllarca dünyaya kapalı kalan ve artık neredeyse unuttuğumuz Arnavutluk Türkler tarafından yeniden keşfedilmeyi bekliyor.

Durrës Camii

Adil Seyman

BALKANLAR'DA ALEVİ BEKTAŞİLİK

**Yüksek Lisans Tezi
(IV. Bölüm)**

İKİNCİ BÖLÜM BALKAN ALEVİ -BEKTÂŞİLİĞİ I. BALKAN ALEVİ-BEKTÂŞİLİĞİNİN TARİHÇESİ

A. TANIM

Balkan sıra-dağ, dağlık arazi anlamına gelen bir kelime olup, Avrupa kıtasının güneydoğusunun Türkçe adıdır. Bölge, coğrafi bakımdan hemen tamamen dağlardan oluşmaktadır. Balkan Yarımadası, batıda Adriyatik, güneyde Akdeniz, doğuda Karadeniz ve Ege ile çevrilidir. Coğrafyacılar yine yarımada sınırlarını bir başka suyu, bir akarsuyu olan Tuna'yı kabul ederler. Balkan Yarımadası'nın bir başka adı da Osmanlı kayıtlarına göre Rumeli olmaktadır.

İslam dünyası, Osmanlı öncesinde Roma İmparatorluğuna tâbî yerleri Bilâd-ı Rum veya Memleketü'l Rum olarak isimlendiriyordu. Selçuklularla birlikte Rum ismi vaktiyle Bizans idaresinde bulunmuş olan Anadolu'yu gösteren coğrafi terim olarak kullanılırken bir süre sonra Osmanlılar, Bizans'tan fethettikleri Balkan yarımadası toprakları için Rum-ili adını kullanmaya başladılar. Rum adı eski anlamını korudu ve coğrafi ad olarak devam etti.

Süleyman Paşa'nın Bizans'a yardım amacıyla Trakya'ya geçtiği andan itibaren Rumeli, Osmanlı Devleti için çok önemli olmuştur. I. Murad, 1362'de Edirne'nin fethinden sonra bir Rumeli Beylerbeyliği teşkil ederek, Lala Şahin Paşa'yı buraya beylerbeyi olarak atar. Kuruluşunda idari olmaktan ziyade askeri bir kimliğe sahip olan Rumeli Beylerbeyliği ile Rumeli toprakları Osmanlı sınırlarının dışında kalıncaya kadar ayrıcalıklı bir statü taşımış ve daima Osmanlı Devleti için Anadolu Beylerbeyliğinden önde gelmiştir.

Kabaca sınırları çizilecek olursa Osmanlı Devleti'nin Rumelisi, bugünün Balkan yarımadasına denk düşer. Dolayısıyla Rumeli üç taraftan denizle, kuzeyden de Tuna ve Sava nehirleri ile çevrili bir yarımada konumundadır.

Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Trakya Bölgesi ile Türkiye ve Birleşmiş Milletler gözetimindeki özerk Kosova Balkan devletleri sayılırlar. Tarih ve kültür üstelik Balkanlar söz konusu olunca söz konusu sınırlar o kadar kesin, net değildir; bu durumda Güneydoğu Avrupa olarak da nitelenen yarımada Macar ve Romen ülkelerini, orta Avrupa ve Rus ovalarını da eklemek veya çıkarmak durumunda kalabilirsiniz.

Balkanlar'ın beşeri coğrafyası adeta bir mahşeri andırır. Bu bakımdan 'milletler salatası' olarak da nitelenen Balkanlar'da milliyet ise daha çok dile değil, dine bağlanmıştır. Bosna Müslümanlarının dilleri Sırpça ve Hırvatça olduğu halde nüfus cüzdanlarında milliyetleri Müslüman olarak görünür. Yine de Balkanlar'da Arnavutlar gibi milliyetlerini dini kimliklerinin önünde tutan milletler de vardır.

Genelde Avrupa kıtasının, özelde Balkan yarımadasının İslam'la tanışması Arap tacirlere, Endülüs'e kadar uzansa da

Balkanlar'da İslam'ın yayılması kendisinden önceki örneklerden farklılık gösterir. Bu farklılığın kaynağını İslam'ı yerleşik olarak Balkanlar'a ilk olarak taşıyanların kimliği ile İslam'ın bu bölgeye nasıl kalıcı olarak taşındığı soruları oluşturmaktadır.

Balkanlar'a yerleşen ilk Müslüman topluluk Türklerdir. Türkler İslam'ı kabul etmeden önce de Balkan yarımadasına birçok Türk boyu gelmişti. İleride ele alınacak olmakla birlikte bu Türk boyları Pagan inanışlı Slavlar arasında Hristiyanlığı kabul etmiş ve büyük ölçüde kaybolmuşken, Müslüman-Türkler sadece yarımadanın değil, Avrupa kıtasının da kaderini değiştirmişlerdir.

Balkan ülkelerinin Müslüman nüfusu Türkler'den ibaret değildir. Bugün Avrupa kıtasının güneydoğusuna düşen bu bölgedeki Müslüman nüfus belirli üç grup olarak değerlendirilebilir. Müslümanlaşmış yerleşik halklar (Bulgar ve Makedon Pomakları, Arnavutluk ve Kosova Müslümanları, Bosna-Hersek Müslümanları vd.), Osmanlı Devleti'nin parçalanmasından sonra bölgede kalmış Türk kökenli halklar (Trakyalı, Kosovalı ve Dobruçalı köylü ve şehirli ile Yörükler gibi göçebe ve yarı göçebeler) ve son olarak Osmanlı döneminde iskân edilmiş (Dobruca Tatarları, Yunan, Makedon, Bulgar, Kosova Çerkezleri gibi) muhtelif kökene sahip halklar.

İslam'ın Avrupa kıtasındaki bu varlığının nasıl oluştuğu dikkat çeken bir konu olmuştur. Bugün Balkanlar'daki bu Alevi-Bektâşi varlığının özellikle bazı bölgeler için önce göçler, sürgünler gibi diğer bazı başka yollarla gerçekleştiğini biliyoruz. Ancak Balkanlar'a Osmanlı'dan önce gelen ve bu topraklara yerleşen Müslüman Türk toplulukları olduğunu da biliyoruz. Osmanlı'dan önce veya sonra Balkanlara yerleşen bu gibi topluluklar Ömer Lütfi Barkan'ın tesbitine göre 'Kolonizatör Türk Dervişleri' olarak adlandırılmışlardır.

Balkanlar'da söz konusu derviş topluluklarının gördüğü yaygın kabul ve üstlendikleri rol dikkat çekici olmuştur. Bektâşilerin bu derviş gruplarından farklı olarak inanışlarındaki yoğun batınî yönün, Şamanizm'in, Türklerin İslam öncesi dinlerinin etkilerinin, humaniter yapılarının, Paganlıktan yeni çıkmış Balkan halklarını etkilediği düşünülmüştür.

'Buna göre Bektâşilik'te eski geleneklerden kalıntılar vardır. Bu kalıntılar yeni fethedilen yerlerde halkın onları kabul etmesini kolaylaştırıyordu. Bektâşilik'te Senkretizm vardı. Karışık bir dindi. Oturduğu yerlerin geleneklerini alabiliyordu. Böylece Trakya ve Balkanlarda Bektâşilik çok gelişti, tekkeler, zaviyeler kuruldu. Bektâşilik yerleşik oldu.'

Böylelikle bugün olmasa bile çok uzak sayılmayacak bir zamana kadar bütün Balkan ülkelerinde en yaygın derviş grubunun Bektâşiyye olduğu inkâr edilemeyecek bir husustur. Bektâşiyye Osmanlı döneminde bölge ülkelerinin her birinde ayrı ayrı faaliyet göstermiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde Bektâşiliği Türkler'in Müslüman olmalarından önceki dinlerin etkileri çerçevesinde bir tarihsel perspektif içinde ele almıştık. Balkan Alevilik ve Bektâşiliğinin temelleri, kendi içindeki gelişimi ve Balkan inanışlarının buna etkilerini ise bu bölümde ele alacağız.

B. BALKANLAR'DA BEKTÂŞİLİK ÖNCESİ İNANÇ FORMLARI

1. Balkanlar'da İlk Türkler ve İnanışları

Balkan tarihi, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Balkan yarımadası daha VI. yüzyıldan başlayarak Türk kavimlerinin gelip yerleştikleri bir yurt olmuştur. Doğudan, Asya içinden, Karadeniz step bölgesi yolu ile bir biri ardına gelen Türk kavimleri, burada ya Dac, Trak ve Slav aslından yerli halkla karışmış ve ortadan

kaybolmuş, yahut askerî egemen bir sınıf olarak Kuzey-Doğu Balkanlar'da Bulgar Hanlığı gibi güçlü devletler kurmuşlardır.

Halil İncalcık Türklerin Balkanlar'a gelme ve yurt tutma sürecini VI. Yüzyıl olarak 'güvenilir tarihçi'lerden hareket ederek tesbit ederken, İncalcık'ın VI. yüzyıl ile başlattığı Türkler'in Balkan Yarımadası'na gelme ve yurt edinmesi sürecini Yusuf Oğuzoğlu ve diğer bir kısım tarih adamları M.376 tarihine kadar dayandırmaktadırlar.

Balkan tarihçilerinin Türkler'in Balkanlar'da yerleşmesi konusunda genellikle Hunlar'ın Balkanlar'a gelişinden ya hiç söz etmedikleri ya da bu konuda yeterli bilgi vermekten kaçındıkları söylenebilir. Hâlbuki Hunlar M.370'lerden itibaren Avrupa'da ve Balkanlar'da görülmektedirler.

VII. yüzyılda Hunlar'dan sonra bu defa Türk asıllı Bulgar kabileleri hükümdarları Asparuh'un komutasında Tuna'yı geçerlerse de bu topluluklar zamanla Slavlaşır. Türklerin Balkanlara geliş tarihinin bu kadar gerilere kadar gitmesi Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki varlığını anlamak bakımından önemlidir.

Bulgarlar'ın Balkanlar'a gelişinden sonraki asırlarda, XI ve XII. Yüzyıllarda ise; Peçenek, Kuman (Kıpçak) ve Uz Türkleri Balkanlar'a göç etmişler; bunların büyük kısmı XV. yüzyıla kadar toplu olarak varlıklarını korumuşlardır. Osmanlı Türkleri henüz Balkanlara girmeden önce söz konusu Türkler'in bu bölgedeki rolleri ile Osmanlı yerleşmesi bakımından önemleri yeterince vurgulanmamıştır.

Halil İncalcık, Osmanlı Türkleri Balkanlara girmeden önce Dobruca'dan Akkerman'a kadarki step bölgesine yerleşmiş ve Hıristiyan dinine geçmiş olan Türk boylarından bahseder. Bunlar XII. yüzyıl civarında Dobruca - Varna bölgesinde bir beylik de (Kalliakra'da) kuran bahsi geçen Peçenek ve Kuman - Kıpçak Türkleri

olmalıdır. Bunlardan Dobruca, Kalliakra, Akkerman bölgelerinde devletler kuran, Hristiyanlığa geçenler olduğu gibi; Anadolu topraklarına göçenler ve bu topraklara Osmanlı'dan çok önce İslamiyet'i getirenler olmuştur. Sonuçta Deliorman ve Varna'dan Tuna'ya giden, bugün de yarımada içinde araya birkaç sınır girse de devam eden bir çizgi halinde Türk varlığı bu bölgede kesintisiz olarak varlığını korumuştur. Dolayısıyla Dobruca, Deli-Orman ve Varna'dan Tuna'ya kadar giden bölgede Osmanlılardan öncesine dayanan gerçek bir Türk yerleşim alanı olmaktadır.

Asparuh ile bu topraklara gelen Bulgar Türkleri de ilk olarak Bizans İmparatorluğu'nun Tuna ağzındaki Kuzey Dobruca topraklarına yerleşmişlerdir. Hatta bu bölgedeki Demir Baba Türbesi Asparuh'un yattığı yer olarak Bulgar Devleti tarafından bir dönem ilan edilip, kazılar yapılmış, daha sonra bu kazılar gelen tepkiler üzerine iptal edilmiştir. Demir Baba'ya Bulgarların da büyük saygı gösterdikleri, burayı ziyarete geldikleri çalışmamızın ilgili bölümlerinde ele alınacaktır. Ancak bu bölgedeki Sünni veya Alevî Deliorman Türkleri'nin Bulgaristan idaresi tarafından yukarıdaki iddia mesnet gösterilerek Türk olmadıklarının iddia edilmesi söz konusudur. Deliorman Türkleri Gagavuzlar da dahil, bilakis İncalcık'ın da belirttiği gibi Kuzey'den gelen Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar'ın devamıdır. Kuzey'den gelenler Hıristiyan olmuş bir bölüğü de yine Osmanlı'dan önce Sarı Saltık Baba ile Anadolu'dan bu bölgeye gelmişlerdir. Bunlar kendilerinin Haymana'dan geldikleri yönünde bilgi vermektedirler. Yine Deliorman Türklerinin bu bölgedeki diğer Türklere karşı kendilerini 'yerli' olarak nitelendirmelerinin sebebi de budur.

Anadolu'dan Balkanlara ilk Türk geçişi ise 1260'lı yıllara dayandırılır. Kuzey Karadeniz bölgesinden gelen Türk Orukları zamanla Hristiyanlığı kabul edip

yerli Slavlarla karıştıkları halde Anadolu'dan gelen Müslüman Türkler kendi din ve kültürlerini bir ölçüde saklamayı başarmışlardır. Anadolu'dan bu topraklara ilk yerleşme 1261'de Moğollardan kaçıp Bizans'a sığınan Selçuk Sultanı İzzeddin Keykâvus'la gerçekleşmiştir.

Moğol idaresinden kaçan otuz-kırk Türkmen obası, kutsal kişi Sarı Saltık Baba ve İzzeddin Keykâvus'un yanına gelmiş ve Bizans imparatoru tarafından 1263'te Kuzey Dobruca'ya yerleştirilmişlerdir. Başlangıçta Müslüman Altın-Ordu emiri Nogay'ın himayesi altına giren bu Anadolu Türkmen grubu, burada Baba Saltık kasabası ile başka yerleşim yerleri kurmuşlardır. İbn Battuta, Babab kasabasını 'Türklerin oturduğu şehir' olarak anar. Nogay ölünce yerine geçen putperest Moğol hanları zamanında bu bölgedeki Türklerden bir kısmı Anadolu'ya dönmek için göç etmişler, kalanlar ise yerli Kumanlar arasında Hristiyanlığı kabul etmişlerdir. Wittek'in 'Keykâvus' tan geldiğini söylediği bu topluluk, Keykâvus'un halkı anlamına gelen 'Gagavuz' adıyla bugün de bilinmektedir.

Gagavuzlar, bilindiği üzere; kuzey-doğu Bulgaristan, Romanya ve Moldavya'da yaşayan bir Türk boyudur. Gagavuzların kökeni ve tarihi kesin bir şekilde ortaya konulamamıştır. Kimi belgeler Balkan Türkleri gibi Gagavuzların da 1064 yılında Asya'dan Avrupa'ya geldiklerini, Peçeneklerle aynı soydan olduklarını belirtir.

Avrupalı araştırmacılar Gagavuzlarla yakından ilgilenmişler, onların dili, dini, kökeni üzerine ayrıntılı araştırmalar yapmışlar ve halen de yapmaktadırlar. Genelde ülkemizde de kabul edilen kanı bizim üst bölümde yer verdiğimiz Gagavuzların Moğol akınlardan sonra Balkanlar'a yerleşen Türk boylarından olduğudur. Ancak bu yerleşme ne zaman vaki olmuştur? Söz konusu yerleşim Halil

İnalçık'ın bahsettiği tarihte gerçekleşmiş olabileceği gibi Sarı Saltık Türkmenleri ile de meydana gelen bir yerleşme de olabilir. Bilindiği gibi bu Türkmenlerden Anadolu'ya dönenler olduğu gibi kalan ve Hristiyanlaşanlar da mevcuttur. Hangi yolla Balkanlar'a ulaştıkları da kesin olmayan bu topluluğun kuzeyden Kırım üzerinden olduğu kadar Anadolu üzerinden de bu topraklara geçtiği düşünülmektedir.

Dil araştırmaları Gagavuz'ların Anadolu Türkçeci ile konuştuklarını ortaya koymuştur. Halk kültür ve inanışları üzerine yaptığı araştırmalarıyla bilinen Yasar Kalafat, Gagavuz'ların inanışlarının sadece Balkanlar'daki diğer Türklerle değil, Anadolu'daki Türk kültür ve inanışlarıyla da paralellikler arz ettiği düşüncesindedir. Türker Acaroglu bu toplulukların Hristiyan olmalarına karşılık topluluk içindeki davranışları, tutumları, adet ve gelenek, göreneklerinin özellikle ilk Osmanlı Türklerine çok benzediğini belirtir.

İnançlar bölümünde ayrıca değineceğimiz gibi örneğin Bulgaristan'da hamile kadınlar doğacak bebeğin üst dudakları yamuk olmasın diye tavsan eti yememektedir. Hamile kadına tavsan eti verilmemesi inancı Gagavuz Türklerinde de görülmektedir. Tavsanın gerek kendisi, gerekse eti bilindiği gibi Alevi-Bektâşi inanışında kerihdir.

Proto-Bulgarlar dini inanç bakımından mensup oldukları Asya Türk dünyasında o çağlarda mevcut olan hemen hemen aynı inançlara sahip bulunmuşlardır. Yani diğer Türk toplulukları gibi Bulgarlar da tabiat güçlerinin kutsallığına, yer-su kültürüne, atalar kültürüne, Gök Tanrı'ya inanıyorlardı.

Madara kasabası yakınında bulunan mağaralarda rastlanan izler buralarda Türkler'in mağara kültürüne inandıklarını göstermektedir. İstanbul'u kuşatan Kurum Han'ın bir ara Marmara sahilinde denize girerek, elini ayağını ayrı ayrı suya

batırdıktan sonra alkışlar arasında yıkanması, yine Kurum Han'ın üzerine uğur niyetine su serpilmesi, devlet hizmetinde kılıç üzerine yemin edilmesi, dinî töreni andıran ilahiler hep eski Türk inançlarındandır ve halen canlı olarak bu topraklar da yaşamaktadır.

İslamiyet'ten çok daha önce bazen Kağansız klanlar olarak, bazen de Saka-İskit Türk Konfederasyonu, Avar Türkleri, çeşitli Hun imparatorlukları, Bulgar Türk Devleti, Hazar Türk imparatorluğu gibi teşkilatlı topluluklar halinde Balkanlar'a gelen Türklerin bıraktıkları izler, sadece Alevi-Bektâşilerde değil, Balkanlardaki İslami hayatta varlığını sürdüren halk inançlarındaki İslam öncesi izler olarak, ancak bu Türklerin İslamiyet'ten önce de bu topraklarda oluşları ile açıklanabilir. Örneğin tüm Batı Trakya'da güneş veya ay tutulduğu zaman tıpkı Gök-Tanrı kültüründe olduğu gibi güneş ve ayı kötü ruhların elinden kurtarmak için bağırlıp, çağırılır, teneke çalınır, hatta ezan okuyarak bu seremoniye katılanlar da olmaktadır. Şamanizm'deki ateş ve ocak kültürünü de benzer şekilde gözlemlemek mümkündür. Buna göre ateşe tükürmek günahdır, çünkü ateş nurdur. Ateşte soğan kapçığı yakılmaz. Sigara ile ayak yoluna gidilmez. Gidecek kadar tiryakilerden, uzun ağızlık yaptırarak, sigaranın ateşini dışarıda tutanlar olmuştur. Aynı şekilde ağaç ve orman kültürünü çağrıştıracak şekilde yağmur yağması için kurbanlar kesilmesi de söz konusudur. Makedonya ve havalisinden de benzer inanışları Yasar Kalafat gözlemleyerek bizlere aktarmaktadır. Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm adlı bu alandaki önemli çalışmalardan biri olan eserinde 'tüm Batı Trakya'da akika kurbanının kemiklerinin hiç kırılmadan toplanarak bir kayın ağacının altına gömülmesi âdetinin Şamanizm bakiyesi' olduğunun altını çizer.

Diğer yandan Macar bilgini Geza Feher, Bulgar Türkleri'nin tarihini ele aldığı

Bulgar Türkleri Tarihi adlı eserinde ilk Bulgar Türkleri ile eski Macarları karşılaştırır ve inanç, adet, gelenek ve görenekler ile sanat eserleri bakımından bu iki topluluğun ortak değerler taşıdıklarını, ortak kültür havzasından geldiklerini belirtir.

2. Hıristiyan-Pagan Kültürü

Bilindiği gibi uzak dini tutumlar arasında bile birçok benzerlikler, yakınlıklar olabilmektedir. Bu yakınlık bir tesbih tanesi kadar basit bir ortak nokta olabileceği gibi, inançlar kadar tartışmasız ve katı alanlarda da bulunabilir. Bugünkü Hıristiyan inanışında birçok Pagan simge ve sembolü görebilirsiniz. Türkler arasında hala eski inanışlarının izleri yer yer karşınıza çıkar. Birbirine çok uzak olduğu düşünülen birçok dini sembol veya inanç unsuru arasında buna benzer doğrudan veya dolaylı yakınlıklar bulmanız şaşırtıcı olmamalıdır. Semavi dinler arasında da birçok ortak formun olması normaldir.

Balkanlar'da İslam'ın yayılması sürecinde, gerek Osmanlı zamanında, gerekse Osmanlı Devleti'nden önce Alevi-Bektâşi formu bilim adamlarının ilgilendikleri konulardan olagelmıştır. Osmanlı döneminde Bektâşi ve Mevlevilerin Hıristiyan topluluğu ve diğeri inanç kesimleriyle dostane ilişkileri bilinmektedir. Söylencelerde yer alan kimi Hıristiyan ve Müslüman kişilerin kardeş, dost olmaları, birbirleriyle kız alıp vermeleri hep bu dönem hoşgörüsünün bize uzanmış kalıntılarıdır. Hacı Bektâş türbesinde bile Güvenç Abdal ile bir Hıristiyan kızının aynı türbede yatmalarının gizi de bu engin hoşgörüdür.

Bilindiği gibi Reaya'nın ve Osmanlı Devleti'nin tabiiyeti altında bulunan gayri müslimlerin bu tarikatlara büyük sempaticileri vardı.190 Özellikle Bektâşilik'teki humaniter yapının bu sürece tesiri ve Bektâşiliğin içinde olduğu

düşünülen Hıristiyan inanışından izler konusu üzerinde bir çok bilim adamı durmuştur. Bu süreç Osmanlı öncesinde ilk Türk boyları Hunlar, Bulgarlar Balkanlar'a girdiklerinde henüz Hıristiyanlığa girmemiş, dolayısıyla bu dinde yeni olan Balkan topluluklarının İslam'la Barkan'ın ifadesiyle 'Kolonizatör Türk Dervişleri' vasıtasıyla karşılaşmalarıyla baslar. Osmanlı Devleti'nin bu topraklardaki uzun egemenliği sürecinde Bektaşilik gibi geniş gönüllü örgütler eliyle de yeni bir boyut kazanır.

Bu bağlamda Alevilik-Bektâşilik ile Hıristiyanlık arasında bağ kurmaya çalışan ilk batılı bilim adamları; Babinger, Jacob, Hasluck ve Birge'dir denilebilir. Biz bu bölümde böyle bir bağın olabilirliği ile bir iddia olarak amacını tartışacağız.

Hasluck'a göre bir din olarak ele aldığı Bektâşilik; Hıristiyanlık ve Şiilik arasında bir çizgi arz eder. Hasluck Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasının da tıpkı Balkanlar'da olduğu gibi İslam'ın eski Hıristiyan inançlarının üzerine yerleşip, kökleşmesi şeklinde gerçekleştiği iddiasındadır. Bunu ispat için Hıristiyanların kutsal bildiği bazı mekânları, bazı Müslümanların kutsal mekân edinmesi üzerinden yürür. Bu ona göre Müslümanların bilinçli olarak Hıristiyanların kutsal mekânları üzerine yerleşmesi, onları kendi kültürlerine mal etmeleri şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla Hasluck Bektaşilik'te varolduğunu iddia ettiği Hıristiyanlıkla ilgili form ve figürlerin bir İslamlaştırma politikası olduğu düşüncesindedir.

İrene Melikoff Hacı Bektâş'ta yaptığı bir konuşmada; XVI. yüzyılda Balkan Bektâşileri arasında yaygın aşağıdaki nefeste İncil'de Ali'ye işaret edildiği fikrinin işlendiğini söylemektedir.

"O Ali'dir Pisüva-yi evliyavü enbiya
Anınçün dedi İsa İncil'inde İlyas"

Melikoff'a göre Balkan illerinde doğup yaşamış Bektâşiler, bir çok Hıristiyan motifini benimsemişlerdir. Melikoff, Balkan Bektâşi dünyasında çok yerde İsa'ya yer verildiğini, özellikle çarın gerilmiş İsa motifinin işleniyor olması bakımından bu durumun özel önem arz ettiğini belirtmektedir. Örnek olarak da Beyhani'nin meşhur bir nefesini vermektedir:

"Kerbela çölleri kızılkan oldu
Şah Hüseyin için dünya ağladı
Feryadımız çıktı arş-ü alaya
Topraklar inledi sema ağladı
Beyhani'yem bizi Esmâ'dan sorun
Çarın gerilmiş İsa'dan sorun
Bin bir kelim veren İmra'dan sorun
Hem Musa, hem Tûrsînâ ağladı".

Melikoff, bu nefeste dinler üstü bir duygulanış görmektedir. O'na göre din sınırları aşılmış, evrensellik boyutlarına erişilmiştir.

John Kingsley Birge'ye göre Hıristiyanları Bektâşilik'e çekmek ve onlara yabancı olduklarını hissettirmemek gayret ve iyi niyeti buna bir sebep olabilir. Birge, Alevî-Bektâşiliğin doğuşunu "Müslüman veya Hıristiyan uçlardaki sıradan halk arasında din, Hıristiyan, Muhammedi ve pagan bir çok unsurun birleşimi olan bir karışım olgusu haline geldi. İşse Bektâşî ve Kızılbaş mezhepleri buradan geliştirdi" şeklinde izah etmektedir. Bu Hasluck'a da yakın bir görüştür. Birge'ye göre Bektâşilik dışarıdan bakılınca karma bir inanç sistemi olarak görüldüğünden, kişiler bu sistem içine girerek asıl inançlarını koruyorlardı. Birge'nin üzerinde durduğu konu kişilerin bilinçli olarak bunu tercih etmeleridir ki, bu durumda inançlarını saklamış olsunlar. Bektâşiliğin ilk günlerinden itibaren sadece Nasturiler veya diğer Hıristiyan inanışlarından değil, Hurufilik gibi İslam kaynaklı inanışlardan da Bektâşiliği bir kılıf olarak kullananlar olduğu gibi diğer yandan Bektâşilerin ister baba ve abdal adı altında olsun ister

olmasın hemen her yatır ve türbeyi inanılmaz bir hızla sahiplenme gibi bir deneyimi Hurufilerden kazanması söz konusudur.

Birge altını çizdiği Bektâşilik ve Hıristiyanlık arasındaki benzerlikleri Nasturilik gibi bir doğu kilisesi inancıyla arada paralellik kurabilmek adına yedi sakramentle belirler. Buna göre vaftizle, âyinden önce abdestli olmak, kutsal koku ile gülsuyu sürmek, papazların bekar olmasıyla mücerredlik kurumu, günah çıkarma ile bas okutma, aforoz ile düşkünlük, papazların nikah kıyması ile bu isi Bektâşilerde babaların yapması yedi sakramente denk düşen benzerliklerdir.

Ayrıca Mehmet Arif Bey gibi ‘Allah-Muhammed-Ali’ üçlemesi ile teslis, Bektâşilik içindeki on iki hizmetle on iki havari, piskoposluk tacı ile Bektâşi tacı, keşiş zünnarı ile Bektâşi tiğbenti arasında da benzerlikler kuranlar da bulunmaktadır. Nejat Birdoğan Demir Baba’nın babası Hacı’nın düğün törenine katılanlardan biri olarak zikredilen Kız Ana Sultan’ın ismindeki tamlamanın bir Meryem motifi olduğu kanısındadır. İsmet Zeki Eyüboğlu, Bektâşilik’te mücerredlik olarak nitelenen evlenmeyi gereksiz sayan düzenin Hıristiyanlıktaki keşiş yaşamıyla benzerlik gösterdiğini söyler.

F.W. Hasluck, Bektâşiliğin Coğrafi Dağılımı makalesinde Akyazılı Sultan’ı Hıristiyanlar’ın Aya Atanas olarak andığını, Hızır’ın Aziz Serciyus, Sarı Saltık’ın Trakya ve Bulgaristan’da Aya Nikola, Arnavutluk ve Makedonya’da Aziz Naum olarak anılması gibi birçok örnekler verir. Hatta Hacı Bektâs Velî’yi Haralambos yapmaya kadar gider. Hasluck adeta meşhur araştırmasını her Bektâşi büyüyle bir keşiş veya aziz arasında bir bağ kurmak için yapmış gibidir. Diğer yandan Bedri Noyan bunun Türk bilincini Hıristiyanlaştırmak için olduğunu söylemektedir.

Bu iddiaların kaynağı zaman zaman ortak Hızır-İlyas kültü veya bir ermişin kimliği problemi de olabilmektedir. Bir sanat tarihçisi olarak Semavi Eyice Balkanlar’da yaygın Hızır-İlyas kültü için Hıristiyan Georgios’un İslamlaşmış seklidir saptamasını yapar. Ona göre Baba İlyas ile Hızır-İlyas’taki ortak ‘İlyas’ isimleri böyle bir ortak adlandırma doğurmuş olmalıdır. Gerçekten eski bir Hıristiyan azizinin üzerindeki ziyaretgâhı iki kesim tarafından da ziyaret edilen Elvan Çelebi, Baba İlyas torunudur. Melikoff’a göre de bir sentez olarak Bektâşilik’te; Hızır adı altında bazı azizlerin kutsanışının arkasındaki Balkanlar’daki Hıristiyanlığın etkisi vardır.

Niyazi Öktem ise Alevi-Bektâşilik gibi bir herezi inanç olarak saydığı Bogomillik ile bağ kurarak, Bogomil başkaldırılarından Şeyh Bedreddin isyanına ulaşır. “Bogomillik X ve XI. yüzyılda Balkanlar’da yayılmış, Arnavutluk, Bosna oradan da Fransa’ya kadar gitmiştir. Bogomillik’in çok yaygın olduğu Arnavutluk’ta bugün Bektâşilik yaygındır.” Ancak bilindiği gibi Balkan coğrafyasında Bogomillik denildiğinde ilk akla gelen Bosna-Hersek’tir. Fakat Öktem’in tezinin aksine Ortaylı’nın da belirttiği gibi Bogomil Bosna-Hersek’te Bektâşilik tutulmadı, onlar daha ciddi olan Sünni İslam’a müessese ve kültürüyle çok daha sıkı sarılmışlardır. Çalışmamızın ilgili yerinde değinileceği gibi tarih boyunca Bosna-Hersek topraklarında bir veya iki Bektâşi tekkesi olmuştur.

İslamiyet’le Bogomillik arasındaki benzerliklerin İslam’ın yayılmasında önemli rol oynadığı üzerinde bir çok kaynakta durulmaktadır. Diğer yandan Bosna kilisesinin daha Osmanlı fethinden önce çökmüş ve halkın desteğini kaybetmiş olduğuna da işaret edilmektedir. Bosna kilisesinin Bogomil dinine bağlı olup olmadığı ve bağlıysa bunun ne ölçüde olduğu ise tartışmalıdır.

Katolisizm tarafından sapkınlıkla itham edilen, doğu kültürünün oyunu olarak lanetlenen herezî bir Hıristiyan mezhebi olarak Bogomillik acaba İslam'a girişte etkili olmuş mudur? Bu soru Bektâşilik'in Balkanlar'da zemin bulması veya zemin bulduğu alanın tespiti ile ne şartlardan neş'et ettiğinin bilinmesi bakımından oldukça önemlidir. İlgili bölümde değinilecek olmakla birlikte Arnavutluk'ta İslam'ın oldukça yakın zaman da genel kabul gördüğü bilinmektedir. Bosna için de yaklaşık olarak durum böyledir. Bu durum da Bogomil inancı etkili idiye neden geç dönemde bir İslamlaşma gerçekleşmiştir gibi cevaplaması zor sorular doğar.

Bektâşilik içinde Hıristiyan inanışından izler arayanların dikkat çektiği iki ayrı baslık daha vardır. Bunlar birbiri ile ilgili olup biri Yeniçeriler, diğeri de Bektâşiliği kurumsallaştıran ve Yeniçeriliğe Bektâşiliği sokan Balım Sultandır. Balım Sultan'a tezin ilk bölümünde temas etmiştik. Burada sadece bir paragraf halinde konumuzla ilgisini kuracağız.

Kendisi de gizli Hıristiyan olmakla suçlanan Balım Sultan, üçleme yani teslis ve hulûl anlayışlarıyla, 'dem'i yolun töresi haline getiren kişidir. Yoldaki bu üçleme Hristiyanlığın 'baba-oğul-kutsal ruh' anlayışını çağrıştırır ve Alevi-Bektâşilik'te 'Allah-Muhammed-Ali' biçiminde yer alır. Tanrının görünüş alanına çıkması evren ve insanla bütünleşmesi olan 'hulûl' öncelerde de vardır. Bektâşilik içinde alkolün yer almasının Hristiyan inanışıyla paralellik arz ettiği yorumuna ise üst kısımlarda yer vermiştik.

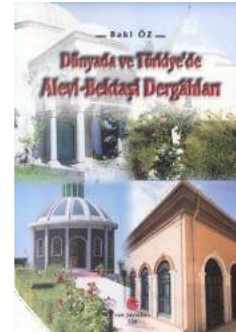
Hristiyanlığın Bektâşi inanışı içinde yer bulma sebeplerinden bir diğeri olarak da Yeniçeri zümresi gösterilir. Birge ve Hasluck gibi Bektâşilik üzerine çalışan yazarlar dışında Todorov gibi bazı Balkan tarihçileri de yeniçeri zümresinin Bektâşilik yoluyla İslamlaşmaya katkı sağladığı görüşünü savunurlar. Buna göre yeniçeri zümresi Hıristiyan inanışından

bazı unsurların Bektâşiliğe girmesi noktasında etkilidir.

Dolayısıyla bir yoruma göre yeniçerilerin Hıristiyan aile çocuklarından devşirilmiş olması tarikatın sağlam bir imana yaslanmasına mukabil, amel itibarıyla müsamahakâr davranmasına yol açmıştır.

Hasluck'a göre yeniçerilere rehber olan Balkanlar'daki evliyalar Türk egemenliği dönemine ait olmaları nedeniyle rehber ve din adamı olmaktan çok savaşçı sayılmalıdırlar. Bu durum XVI. yüzyıl ve daha sonraki yıllarda Yeniçeri – Bektâşi karışımı birliğin Bektâşiliğin gelişmesini tetiklediğini göstermektedir. Yeniçerilerle Bektâşiler arasındaki bu bağa Edirne'yi örnek veren Hasluck, bir takım askeri merkezlerin misyoner ocaklarını oluşturduğunu söyler.

Sınır boylarında kurulan tekkeler ile tahta kılıçları başıboş görünüşleri ile dervişler aslında Müslümanlığı ve Türklüğü yaymak için çalışmaktadırlar. Bu heterodoks Türkmen dervişlerin bölgelerindeki Hıristiyan halk üzerindeki etkileri de yadsınamaz. Bugünkü Balkan Alevi - Bektâşi kültürlerinin araştırılmasında ortaya çıkan 'Alevi-Hıristiyan' öğelerinin bir arada bulunmasını da bu önder dervişlere bağlamakta yarar vardır. O dönemde bu dervişlerin öncülük ettikleri İslam anlayışıyla bölgedeki Hıristiyanlık formu arasında hiçbir çatışma görülüyordu. Hoşgörü ve birliktelik bütün görüntüsü ile vardı. Doğaldır ki Selçuklu ve Osmanlı'nın batı esenliği ve güvenliği bu dervişlerin sayesinde olmuştur.

ÜSKÜP'TE ÜÇ NOKTADAN

Baharlarını hatırlamak isterdim
yeşilliğiyle,
ancak
her aralık örter bir beyaz örtü,
İshakiye Mahallesi'nde,
Yahya Kemal'in evinin
bulunduğu o yeri.
Kaldı ki şair,
kalkması mümkün olsaydı mezarından,
bir hayli güçlük çekecekti mahallesini
tanımadada.
Çünkü tek değişmeyen bu mahallede
bugün,
bir Alaca Camii var
bir de müezzinin sesinden,
şimdi hoparlörden,
etrafa yayılan ezan sesi.

Yazın Üsküp'ün kavurucu sıcaklarında
kendimizi sularına verdiğimiz
Serava'nın şırıltısı yok artık.
Çocukluğumu hatırlatacak bir tek ev
var sadece
Kumbaracılar'a ait,
Yahya Paşa ile İshak Bey Camileri
arasına
sıkışmış kalmış, o eski haliyle!
Dalları, köhne duvarlara dayanmış
yaşlı mürver ağacı
sanırım hâlâ unutmamıştır
çocukluk oyunlarımı.
Nereden bilebilirdim o yaşlarda,
burada, bu ağacın yanında,
Beyatlı'nın da oynadığını
benim oynadığım oyunları!

Şerafettin Nebi'nin
bir sulu boya tablosu
odamda duvara asılı...
Resimde,
İsa Bey Camii
ve cami önündeki mezarlık.
Mezarlıkta,
Beyatlı'nın annesinin mezarı.
Oysa bugün,
ne o mezar duruyor orada
ne de Beyatlı'nın üzüntülü bakışlarla
annesinin mezarını
penceresinden seyrettiği,
Deve Bayırı'na yaslanmış haliyle ,
o pembe konak.

Üç noktanın ortasında
yüreğim ezik,
yüreğim buruk,
ağırlığıyla zamanın, mısralar arasına
sızmış, sessiz ve yalnız...
Beyatlı'nın evine ait o yerde,
kulaklarım yakalar gibi
tatlı bir Türkçe'yle
gelen o şiirsel sesi.
Yüreğimizin derinliklerinde
bir yerden
aralıksız esen yellerden
işitmek mümkün, bize özgün biçimde,
şairin ruhu,
Üsküp'üyle hasbihal içinde.

Avni ENGÜLLÜ

Berat

www.muslimanarnavutluk.com

"Müsliman Arnavutluk'un Sesi Muştu" hiçbir ticari gaye gütmey ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla tüm yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.